

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ НАФТИ І ГАЗУ

Інститут архітектури, будівництва та енергетики

Кафедра архітектури та містобудування

ЗАТВЕРДЖУЮ

/ Директор інституту

архітектури, будівництва та енергетики

 Мазур М.П.

«31» 08 2018 р.

АРХІТЕКТУРНО-МІСТОБУДІВНА СПАДЩИНА ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ

(назва навчальної дисципліни)

РОБОЧА ПРОГРАМА

Перший (бакалаврський) рівень

(рівень вищої освіти)

галузь знань

19 Архітектура та будівництво

(шифр і назва)

спеціальність

191 Архітектура та містобудування

(шифр і назва)

спеціалізація*

_____ (назва)

вид дисципліни

вибіркова
обов'язкова /вибіркова

Івано-Франківськ - 2018

Робоча програма дисципліни «Архітектурно-містобудівна спадщина Західної України» для студентів, що навчаються за освітньо-професійною програмою на здобуття ступеня бакалавр за спеціальністю «191 Архітектура та містобудування».

Розробник:

доцент кафедри архітектури
та містобудування, к.і.н.

 Федунків З. Б.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри архітектури та містобудування

Протокол від «31» 08 2018 року № 1.

Завідувач кафедри архітектури та містобудування Лукомська З. В.

Узгоджено:

Завідувач випускової кафедри архітектури та містобудування Лукомська З. В.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Ресурс годин на вивчення дисципліни «Архітектурно-містобудівна спадщина Західної України» згідно з чинним РНП, розподіл по семестрах і видах навчальної роботи для різних форм навчання характеризує таблиця 1.

Таблиця 1 – Розподіл годин, виділених на вивчення дисципліни

Найменування показників	Всього		Розподіл по семестрах	
	Денна форма навчання (ДФН)	Заочна (дистанційна) форма навчання (ЗФН)	Семестр 7	
			Денна форма навчання (ДФН)	Заочна (дистанційна) форма навчання (ЗФН)
Кількість кредитів ECTS	3	-	3	-
Кількість модулів	1	-	1	-
Загальний обсяг часу, год	90	-	90	-
Аудиторні заняття, год, у т.ч.:	36	-	36	-
лекційні заняття	18	-	18	-
семінарські заняття	-	-	-	-
практичні заняття	18	-	18	-
лабораторні заняття	-	-	-	-
Самостійна робота, год, у т.ч.	54	-	54	-
виконання курсового проекту (роботи)	-	-	-	-
виконання контрольних (розрахунково-графічних) робіт	-	-	-	-
опрацювання матеріалу, викладеного на лекціях	18	-	18	-
опрацювання матеріалу, винесеного на самостійне вивчення	12	-	12	-
підготовка до практичних занять та контрольних заходів	14	-	14	-
підготовка звітів з лабораторних робіт	-	-	-	-
підготовка до екзамену	10	-	10	-
Форма семестрового контролю	Екзамен		Екзамен	

1 ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою предмету є вивчення еволюційних процесів в галузі оборонної архітектури від VIII по XIX ст. та її вплив на формування архітектурно-розпланувальної структури городищ, градів та міст на теренах України. Особлива увага приділяється вивченню спадщини найдрібніших урбаністичних ланок Галичини (замків, укріплених міст, міст-фортець) як складової архітектурно-містобудівної спадщини України. Предмет є актуальним у зв'язку з руйнуванням історичних частин міст через нефахові перебудови і необхідність розширення наукових досліджень історичних замків та оборонних укріплень міст. Сучасний стан вимагає розробки науково обґрунтованих рекомендацій щодо збереження та регенерації цінної структури історичних поселень Галичини, оскільки дедалі гостріше постають питання збереження пам'яток містобудування.

Вивчення навчальної дисципліни передбачає формування та розвиток у студентів компетентностей, а саме:

1. Розуміння місця та історичної ролі оборонних об'єктів як містотворчої складової.
2. Знання еволюції розвитку фортифікації, військового будівництва та інженерної техніки на західноукраїнських землях.
3. Знання регіональних особливостей військово-оборонних пам'яток Західної України, що репрезентують певні епохи.
4. Вміння встановити типологічну приналежність оборонних об'єктів, виявлення характерних ознак фортифікаційних шкіл.
5. Вміння встановити функціональну приналежність замків, укріплених міст, міст-фортець.
6. Вміння реконструювати первісний вид пам'ятки з метою визначення охоронної зони, методів та способів охорони та збереження об'єктів оборонної архітектури.

3. ПРОГРАМА ТА СТРУКТУРА ДИСЦИПЛІНИ

3.1. Тематичний план лекційних занять

Таблиця 2 – Тематичний план лекційних занять

Шифр	Назви модулів (М), змістових модулів (ЗМ), тем (Т) та їх зміст	Обсяг годин		Література	
		ДФН	ЗФН	порядковий номер	розділ, підрозділ
М 1	Архітектурно-містобудівна спадщина: оборонна архітектура	18		1 – 22	
ЗМ 1	Архітектурно-містобудівна спадщина: оборонна архітектура	18			
Т 1.1	Вступ до курсу. Термінологія. Фортифікаційна систематика 1. Поняття «культурна спадщина», «архітектурно-містобудівна спадщина», актуальність та завдання дисципліни. 2. Основи фортифікаційної термінології. 3. Фортифікаційна систематика. 4. Способи і системи оборони оборонних об'єктів	2			
Т 1.2	Оборонні об'єкти та їх типологія 1. Оборонні об'єкти: термінологія і критерії класифікації. 2. Об'єкти ранньослов'янського і давньоруського періодів 8-13 ст. 3. Об'єкти періоду розвинутого середньовіччя 14-18 ст. Об'єкти періоду нової історії 19-20 ст.	2		1 - 10	
Т 1.3	Дерево-земляні укріплення і споруди оборонних комплексів 1. Земляні укріплення: ескарп, рів, вал, укіс. 2. Дерев'яні укріплення: частокіл, «стена» (паланка), тараса, зрубна стіна. 3. Дерев'яні споруди: вежа (столп). 4. Дерево-земляні укріплення і споруди: «столпіє» («столпостеніє»).	2		16 - 19	
Т 1.4	Оборонні укріплення і споруди вежо-стінової, баштової і бастейної системи оборони та їх архітектурно-фортифікаційні елементи 1. Укріплення і споруди вежо-стінової системи оборони. 2. Укріплення і споруди баштової системи оборони. 3. Укріплення і споруди бастейної (протобастіонної) системи оборони.	2		21 - 28	

Т 1.5	Оборонні укріплення і споруди бастионної системи оборони та їх архітектурно-фортифікаційні елементи 1. З історії бастионної системи оборони. 2. Укріплення бастионної системи оборони та їх архітектурно-фортифікаційні деталі. 3. Школи бастионної фортифікації.	2		15, 21, 1-13	
Т 1.6	Оборонні об'єкти західноукраїнських земель 8-13 ст. 1. Укріплені поселення (городища) та специфіка їхнього дослідження. 2. Особливості оборонної архітектури. ранньослов'янської та давньоруської доби: а). 8-10 ст. б). 11 ст. в). 12 ст. г). 13 ст.	2		11 - 1	
Т 1.7	Оборонні споруди західноукраїнських земель у 14 - сер. 15 ст. 1. Характеристика епохи і тактична схема оборони. 2. Будівельно-конструктивні особливості оборонних об'єктів. 3. Найпоширеніші види оборонних об'єктів: А). Замки. Б). Укріплені міста. В). Форталіції. Г). Сакральні оборонні комплекси.	2		11 - 16	
Т 1.8	Екскурсія на Галицький замок	2		11 – 16	
Т 1.9	Оборонні споруди західноукраїнських земель у 17 ст. - 18 ст. 1. Характеристика епохи і тактична схема оборони. 2. Будівельно-конструктивні особливості оборонних об'єктів. 3. Поширені типи оборонні об'єкти: А). Замки. Б). Міста-фортеці. В). Сакральні оборонні комплекси. Г). Сторожові вежі.	2		9 - 26	

3.2. Теми практичних занять

Теми практичних (семінарських) занять дисципліни наведено у таблиці 3.

Таблиця 3 – Теми практичних (семінарських) занять

<i>Шифр</i>	Назви модулів (М), змістових модулів (ЗМ), тем (Т) та їх зміст	<i>Обсяг годин</i>	<i>Л-ра поряд. номер</i>
М 1	Архітектурно-містобудівна спадщина: оборонна архітектура	18	
ЗМ 1	Архітектурно-містобудівна спадщина: оборонна архітектура	18	

Т 1.1	Інвентаризація об'єкта оборонної архітектури з пропозицією теоретичної реконструкції і пристосування	2	1, 2, 22
	1. Інструктаж до виконання підсумкової контрольної роботи по методиці укладення й систематизації інформації про пам'ятку оборонної архітектури. 2. Видача завдання по інвентаризації замків у м. Галичі, с. Маріямполі, с. Раківці, с. Пневі, с. Підзамочку, м. Бучачі, м. Тереховлі.		
Т 1.2	Основи фортифікаційної систематики і термінології, способи і системи оборони	2	1, 2, 22
	1. Актуальність та завдання дисципліни АМС: оборонна архітектура. 2. Основні компоненти та елементи оборонного об'єкта (табличка). 3. Базові укріплення (знайти в неті і вивести на листки формату А-4 взірці базових укріплень, підписати їх). 4. Способи і системи оборони досліджуваних об'єктів (намалювати на дошці схему і розповісти про чотири способи оборони, проілюструвати розповідь знайденими прикладами).		
Т 1.3	Оборонні об'єкти та їх типологія	2	4, 5, 7, 14-18
	1. Оборонні об'єкти: термінологія і критерії класифікації 2. Об'єкти ранньослов'янського і давньоруського періодів 8-13 ст.: острог, городок, град. 3. Об'єкти періоду розвинутого середньовіччя 14-18 ст.: сакр. об'єкти, замки, міста з обор. функцією. 4. Об'єкти періоду нової історії 19-20 ст.: фортеця, фортова фортеця, укріпрайон.		
Т 1.4	Картографічні джерела до вивчення об'єктів оборонної архітектури	2	3,9, 21, 28
	1. Об'єкти оборонної архітектури на карті України Боплана. 2. Об'єкти оборонної архітектури на карті фон Міга. 3. Об'єкти оборонної архітектури на карті Дж. Ріцці Дзаноні.		
Т. 1. 5	Дерево-земляні укріплення і споруди оборонних комплексів	2	6, 22, 25, 29
	1. Земляні укріплення: ескарп, рів, вал, укiс. 2. Дерев'яні укріплення: частокiл, «стена». 3. Дерево-земляні укріплення і споруди.		
Т 1. 6	Оборонні укріплення і споруди вежо-стінової, баштової і бастейної системи оборони та їх архітектурно-фортифікаційні елементи	2	7-27
	1. Укріплення і споруди вежо-стінової системи оборони. 2. Укріплення і споруди баштової системи оборони. 3. Укріплення і споруди бастейної (протобастіонної) системи.		
Т 1. 7	Оборонні укріплення і споруди бастіонної системи оборони та їх архітектурно-фортифікаційні елементи	2	7-27
	1. Староіталійська школа бастіонної фортифікації. 2. Новоіталійська школа бастіонної фортифікації. 3. Голландська школа бастіонної фортифікації. 4. Французька школа бастіонної фортифікації.		

	5. Німецька школа бастионної фортифікації.		
Т 1. 8	Екскурсія на Галицький замок	2	9, 21
Т 1. 9	Архітектурні особливості та фортифікаційна характеристика об'єктів оборонної архітектури 1. Луцький замок. 2. Теремовлянський замок 3. Збараський замок	2	15, 16, 18

3.4 Завдання для самостійної роботи студента

Перелік матеріалу, який виноситься на самостійне вивчення, наведено у таблиці 4.

Таблиця 4 – Матеріал, що виноситься на самостійне вивчення

Шифри	Назви модулів (М), змістових модулів (ЗМ), питання, які виносяться на самостійне вивчення	Обсяг годин	Література	
			порядковий номер	розділ, підрозділ
М 1	Архітектурно-містобудівна спадщина: оборонна архітектура	54		
ЗМ1	Архітектурно-містобудівна спадщина: оборонна архітектура	54		
Т 1.1	Термінологія, способи і системи оборони	9	2, 15 - 25	
Т 1.2	Критерії класифікації оборонних об'єктів	9	2, 15 - 25	
Т 1.3	Об'єкти оборонної архітектури на карті України Боплана	9	2, 15 - 25	
Т 1.4	Об'єкти оборонної архітектури на карті фон Міга	9	2, 15 - 25	
Т 1.5	Об'єкти оборонної архітектури на карті Дж. Ріцці Дзаноні	9	2, 15 - 25	
Т 1.6	Особливості замків Західної України	9	2, 15 - 25	

4. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

4.1 Основна література

1. Архитектурно-реставрационные термины. Методическое пособие. Под ред. И. А. Игнаткина. – К.: Издательство УСХА, 1990. – С. 92-93.
2. Архітектура. Короткий словник-довідник / За заг. ред. А. П. Мардера. – К.: Будівельник, 1995. – С. 46, 56..
3. Боплан Г. Опис України. – К.: Наукова думка, 1990. – С. 32-68.
4. Вечерський В. Курс історії архітектури країн Східної Європи. – К., 2007.
5. Вечерський В. Фортеці й замки України. – К., 2011.
6. Воронин Н. Крепостные сооружения // История культуры древней Руси. – Ч. I. – М.-Л., 1948. – С. 439, Раппопорт П. А. Очерки по истории русского военного зодчества X—XIII вв. // МИА. – № 52. – М.-Л., 1956. – С. 66-144.
7. Годованюк О. Палаці та садибні комплекси Волині // Теорія та історія архітектури і містобудування. – К.: НДІТІАМ. – С. 21-48.
Електронний ресурс: <http://thisisukraine.org>
8. Енгельс Ф. О военном искусстве. – М., 2003. – С. 174.

- Етимологічний словник української мови. – К., 2004. – Т. 4. – С. 260;
9. Замки України: дослідження, збереження, використання. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Галич. 3 листоп. 2011 р. – Галич, 2011. – 324 с.
10. Качор І., Качор Л. Середньовічний Львів. Фортифікації. – Львів, 2009. – С. 12-43.
11. Косточкин В. Русское оборонное зодчество конца XIII - начала XVI вв. – М.: Наука, 1962. – 286 с.
12. Кучера М. П. До питання про конструкцію стіни-столпів давньоруського літопису // Київська старовина. – К., 1972. – С. 60-62.
13. Кучера М. П. Про один конструктивний тип давньоруських укріплень в Середньому Подніпров'ї // Археологія. – 1969. – Т. 2. – С. 180.
14. Лесик В. О. Замки та монастирі України. – Львів, 1993. – 176 с.
15. Луна К. Міста-фортеці Поділля в системі української культури // Теорія та історія архітектури і містобудування. – К.: НДІТІАМ. – С. 21-48. – С. 235-240.
16. Луна К. Під захистом мурів (З історії української фортифікації X – XVII ст.). – К.: Наш час, 2008. – С. 114-152.
17. Могитич І. Р., Могитич Р. І. Захисні рубежі Великого Галича // Галич і Галицька земля. Збірник наукових праць. – Київ-Галич, 1998. – С. 90-93.
18. Могитич Р. Завершення мурованих стін Кременецького та Львівського замків // Замки України: дослідження, збереження, використання. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Галич. 3 листоп. 2011 р. – Галич, 2011. – 40-57.
19. Нельговський Ю. А., Годованюк Е. М. Каменные замки Западной Украины конца XVI - первой пол. XVII ст. // Архитектурное наследство. – Вып. 34. – М., 1986. – С. 125-133.
20. Петришин Г. Карта Ф. фон Міга (1779-1782 рр.) як джерело до містознавства Галичини. – Львів, 2006. – 292 с.
21. Поліщук Л. Об'ємно-планувальна характеристика Галицького замку за планом інженера А. Гегерштайна // Замки України: дослідження, збереження, використання. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Галич. 3 листоп. 2011 р. – Галич, 2011. – С. 98-105.
22. Прибега Л. В. Історико-типологічні особливості пам'яток оборонної архітектури України XIII-XVIII ст. // Праці НДІ пам'яткоохоронних досліджень. Електронний ресурс: <http://www.spadshina.org.ua/index.php?slD=32&itemID=75>.
23. Раппопорт П. А. Древние русские крепости. – М., 1965.
24. Раппопорт П. А., Косточкин В. В. К вопросу о периодизации истории древнерусского военного зодчества // Краткие сообщения о докладах и полевых исследованиях института истории материальной культуры. – М., 1955. – С. 22-27.
25. Ратич О. О. До питання про розташування і оборонні споруди давньоруських городів Південно-Західної Русі // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. – Вип. 5. – К., 1964. – С. 115-128.
27. Ричков П. Західноукраїнські міста-фортеці XVI - XVIII століть // Пам'ятки України. – 1990. - № 2. – С. 20-22.
28. Сосса Р. І. Історія картографування території України. – К., 2007. – С. 74-78.
29. Тимошук Б. Давньоруська Буковина. – К., 1976. – С. 9.
30. Тимошук Б. Слов'яни Північної Буковини 5-9 ст. – К., 1976. – С. 78-84.
31. Щенков А. С. Функциональная структура городов // <http://rels.obninsk.com>.
32. Яковлев В. В. История крепостей. – Санкт-Петербург, 1995. – С. 14-45.
33. Bogdanowski J. Architektura obronna w krajobrazie Polski: od Biskupina do Westerplatte. – Warszawa: Wydawn. Nauk. PWN, 1996.
34. Bogdanowski J., Holcer Z., Kornecki M. Słownik terminologiczny architektury. Architektura obronna. – Т. 2. – Warszawa 1994. – 69 s.

5. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ ТА СХЕМА НАРАХУВАННЯ БАЛІВ

Зразок схеми нарахування балів при оцінюванні знань студентів з дисципліни наведено в таблиці 5. За даними таблиці 5 на початку семестру розробляється робочий план дисципліни.

Таблиця 5 – Схема нарахування балів у процесі оцінювання знань студентів з дисципліни «Архітектурно-містобудівна спадщина Західної України»

Види робіт, що контролюються	Максимальна кількість балів
Контроль засвоєння теоретичних знань (практичні заняття)	70
Контроль засвоєння теоретичних знань (лекції)	10
Контроль захисту рефератів (2)	20
Усього	100

Диференційований залік з дисципліни виставляється студенту відповідно до чинної шкали оцінювання, що наведена нижче.

Схему нарахування балів при виконанні та захисті курсового проекту(роботи) наведено у відповідних методичних вказівках з курсового проектування.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, диференційованого заліку, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	A	відмінно
82-89	B	добре
75-81	C	
67-74	D	
60-66	E	задовільно
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни